

תורת הקורא

הערות ודיוקים, הלכות ומנהגים, פרפראות וחינושים, דינים ובידורים, הקשורים בקריאת פרשת השבוע והמסתעף

הערות, הארות, ביקורת, שאלות, רעיונות, וכן תרומות להשתתפות בהוצאות הגליונות, יתקבלו בכרחה במערכת. כמו"כ אפשר לשלוח בקשה לקבלת הגליונות במייל. מייל: tameytora@gmail.com פקס: 153775150494

גליון מס' 128

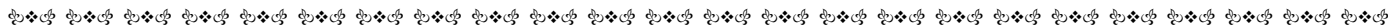
פרשת שמות

ה"א תשע"ו

גליון זה יו"ל ע"י מערכת טעמי תורה.

תודה לכל העוזרים והמסייעים שגליון זה יראה אור.

© כל הזכויות שמורות, ניתן לצלם ולהדפיס כמות שהוא ללא שינוי.

דיוקים ודקדוקים

א' י"ב: יַעֲנֵנו - היו"ד בשווא נע, והנו"ן דגושה. והוא לשון עינוי. והקורא יַעֲנֵנו בפתח ונו"ן רפה, משנה משמעות ללשון עניה.

כֹּן יִרְבֶּה וְכֹן יִפְרָץ - יש להקפיד להפריד בין הדבקים, ולהגות את היו"ד כראוי, שלא ישמע שקורא פְּנִרְבֶּה וְכִפְרָץ, ויובן שקורא כֹּן נִרְבֶּה וְכֹן נִפְרָץ.

א' י"ד: וַיִּמְרְרוּ - הרי"ש הראשונה בשווא נע. ואע"פ שיש ספרים המנקדים וַיִּמְרְרוּ בחטף פתח, אין להגותו כפתח, אלא כשווא נע פשוט¹. וכן הוא ברי"ש שלהלן ב' י"ז: וַיִּגְרְשׁוּם. ובלמ"ד שלהלן ג' י"ח, ה' ג': נִלְכְּתָה. ולהלן ד' י"ח: אֶלְכָתָה. וברי"ש שלהלן ו' א': יִגְרְשׁוּם.

וּבְכַל־עֲבֹדָה - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים וּבְכַל עֲבֹדָה.

כָּל־עֲבֹדָתָם - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים כָּל עֲבֹדָתָם.

כָּל־עֲבֹדָתָם - הדלי"ת בקמץ, והוא לשון יחיד. ויש להזהר שלא ישמע שקורא עֲבֹדָתָם בחולם, שהוא שינוי משמעות ללשון רבים.

א' ט"ו: לְמִלְכֻת - המ"ם רפה, ובשווא נח. וכן הוא להלן.

א' ט"ז: הֶעֱבַרְתָּ - יש להגות את היו"ד כראוי, שלא תיבלע בחיריק שתחת הרי"ש וישמע שקורא הֶעֱבַרְתָּ באל"ף. וכן הוא להלן.

אֲסִיּוֹן - הבי"ת בצירי, ואין לקרוא אֲסִיּוֹן בסגול.

א' ב': שְׁמֵעוּן - המ"ם בשווא נח, ויש להזהר שלא להבליע את העי"ן שאחריה ולקרוא שְׁמוֹן. וכן בכל מקום בו מנוקד שווא נח לפני אות גרונית, יש להזהר שלא תבלע האות הגרונית*. ולהלן רשימת המילים בפרשה שיש להזהר בהן בזה: שְׁבָעִים. בְּמַאֲד. לְפָרְעָה. וְרֵאִיתָן. הַיָּאֲרָה. הַיָּאֲרָה. וְתִרְאֶהוּ. הַלְהַרְגֵנִי. קְרָאֵן. וַיִּזְעַקוּ. שׁוֹעֲתָם. וַיִּנְהַג. מְלֹאֲד. וְאֶרְאָה. הַמְרָאָה. יִבְעַר. לְרֵאוֹת. מְכַאֲבֵיו. וְלֹהֲעֵלְתוֹ. וַיִּצְעַקוּ. נִרְאָה. וַיִּרְאוּ. הַבְּאֲשָׁתָם. תִּרְאָה. א' ג': יִשְׁשַׁכֶּר - השי"ן השניה לא נשמעת, ונקרא יִשְׁכָּר².

א' ה': בְּמִצְרַיִם - הבי"ת רפה³.

א' ו': וְכָל־אֲחֵיו - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים וְכָל אֲחֵיו.

א' י': פְּנִי־רִבְּהָ - יש להקפיד להפריד בין הדבקים, ולהגות את היו"ד כראוי, שלא ישמע שקורא פְּנִרְבֶּה, ויובן שקורא פֹן נִרְבֶּה.

עַל־שְׂנְאֵינוּ - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים עַל שְׂנְאֵינוּ.

א' י"א: עֲנֹתוֹ - העי"ן בפתח, והנו"ן דגושה. והוא לשון עינוי. והקורא עֲנֹתוֹ בחטף פתח ונו"ן רפה, משנה משמעות ללשון עניה.

רַעַמְסֵס - העי"ן בפתח, והמ"ם בשווא נח. ויתכן שאם קרא רַעַמְסֵס העי"ן בשווא נח והמ"ם בשווא נע, נחשב לשינוי משמעות⁴.

¹ (וכן נראה מדברי המרש"א בחדושי אגדות סוטה י"א ע"א). ולפי זה אם שינה וקרא בשווא במקום בפתח או להיפך, לא שינה משמעות (ואע"פ שאם קרא רעואל במקום דעואל וכדומה, צריך לחזור אע"פ שאותו אדם נקרא פעם כך ופעם כך, מ"מ כאן אין משנה משמעות, יתכן שאינו מעכב משום שהוא שינוי קל בלבד), וצ"ע בזה.

² כמבואר בארוכה במאמר החטפים שחטף פתח זה הוא ניקוד מושאל הבא לסמן על שווא נע, ואינו חטף פתח ממש.

³ עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה.

⁴ ונראה שהשווא כאן נח, שאע"פ שבכל הספרים מופיע מתג לפני המ"ם, הרי התיבה מוטעמת בטעם מפסיק, וממילא יתכן שהוא מתג כבד הרגיל לבוא בתיבה המוטעמת בטעם מפסיק, ואינו בא להורות על נעות השווא.

וכן מוכח שהשווא נח מזה שבכל כתבי היד מנוקד כאן לְמִלְכֻת בשווא לבד, ואין כתבי יד המנקדים לְמִלְכֻת בחטף פתח להורות על נעות השווא (כאשר בא שווא נע היוצא מן הכלל, יש ספרים שמנקדים בחטף פתח להורות על נעות השווא, כמבואר בארוכה במאמר החטפים).

ואהרן דותן (דקדוקי הטעמים-דותן עמ' 229) כתב בפשיטות שהשווא כאן נע, אך אין שום מקור וסמך לדבריו.

⁵ מחמת קלות האות הגרונית במבטא, כאשר יש לפנייה אות המנוקדת בשווא נח, יש נטיה להשמיט את האות הגרונית מהמבטא, ולנקד את האות שלפניה בניקוד שלה במקום בשווא נח (בנו: מלף במקום מלאף, שמון במקום שמעון, וינג במקום וינהג). וזה מצוי פעמים רבות, וצריך זהירות רבה מאד ע"מ לא להיכשל בזה. וכבר הוזהר על זה בביסוד ושורש העבודה (שער שלישי פרק שני), והאריך שם להראות לעין כל את גודל קלקולי התיבות וחסרון האותיות במי שאינו נוהר לקרוא כראוי. וציין לדבריו בבאור הלכה (סימן ס"א, ד"ה דיגש).

² ענין זה מבואר בגליון פרשת ויצא תשע"ו הערה כ"א.

³ ענין זה מבואר בגליון פרשת וישלח תשע"ו הערה י'.

⁴ חמש פעמים כתובה מילה זו בתורה, ובכל המקומות מנוקד "רַעַמְסֵס" בשווא העי"ן, חוץ מכאן שמנוקד "רַעַמְסֵס" בפתח העי"ן.

וכתב האבן עזרא (בראשית מ"ז י"א, שמות א' ז', י"א, ד"ב ל"ז) שהיו שני מקומות שנקראו "רַעַמְסֵס", מקום מגורי ישראל הוא "רַעַמְסֵס" העי"ן בשווא, והוא שם מחוץ, ו"רַעַמְסֵס" בפתח העי"ן הוא שם עיר שאותה בנו בני ישראל, ואינה מקום מגוריהם. ולפי זה לכאורה הקורא רַעַמְסֵס בפתח העי"ן במקום בשווא, או להיפך, שינה משמעות.

אך בתרגום יונתן מתורגם בכל המקומות "פילוסין", וכן בתרגום רס"ג מתורגם בכל המקומות "עין שמש", ומשמע מזה שסברו ששניהם מקום אחד

וְחִיָּה - הטעם מלעיל בחי"ת, והוא לשון עתיד נסתרת, שפירושו ותחיה. והקורא וְחִיָּה מלרע משנה משמעות ללשון זכר, שפירושו ויחיה.¹

א' י"ז: **וְתִירָאֵן** - האל"ף לא נשמעת, ונקרא וְתִירָן, והוא מלשון יראה. והמשמיע את האל"ף וקורא וְתִירָאֵן, משנה משמעות ללשון רִאָּה.²

א' י"ז: **הַמְיֻלְדֵת** - המ"ם רפה, ובשווא נח"ו. וכן הוא להלן.

אֶתְהִלְדִים - היו"ד רפה, ובשווא נח"ו.

א' י"ט: **לֹא כְנָשִׁים הַמְצָרִית הַעֲבָרִית** - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיבת הַמְצָרִית, שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר³ שבתיבת כְנָשִׁים, שאם לא יטעים כראוי ישמע שנשות מצרים העבריות אינן כנשים, בעוד שפירושו שהנשים העבריות אינן כנשות מצרים.

כִּי־חַיִּיתָ - החי"ת בקמץ, והיו"ד רפה, והוא מלשון מילדות או תואר מלשון חיים³. והקורא חַיִּית בפתח ודגש³ משנה משמעות ללשון חיות השדה⁴.

הַמְיֻלְדֵת - המ"ם רפה, ובשווא נח"ו.

א' כ"א: **בְּתָמִים** - התי"ו בדגש קל, ולא בדגש חזק⁵.

א' כ"ב: **הַיֶּאֱרָה** - היו"ד רפה, ובשווא נח"ו. וכן הוא להלן בתיבת: **הַיֶּאֱרָה**.

ב' א': **אֶתְצַבְתְּ לִי** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים אֶתְצַבְתְּ לִי.

ב' ג': **הַצְפִּינוּ** - הצד"י בדגש ושווא נע, והפ"א רפה. ואין לקרוא הַצְפִּינוּ הצד"י בשווא נח והפ"א בדגש.

תַּבַּת - הטעם מלעיל בתי"ו⁶.

וְתַחְמְרָה - הה"א לא נשמעת, ונקרא וְתַחְמַרְהָ.

ב' ה': **אֶתְאַמְתָּה** - האל"ף בחטף פתח, והמ"ם רפה. והוא מלשון שפחה. והקורא אֶמְתָּה בפתח ודגש משנה משמעות ללשון יד⁷.

ב' ז': **אֶלְצַבְתְּ פְרָעָה** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים אֶלְצַבְתְּ פְרָעָה.

ב' י"ב: **כִּי אֵין אֵישׁ** - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח הראשון ולהטעים כִּי־אֵין אֵישׁ במקף⁸. וכן הוא לקמן ג' ד': **כִּי סָר לְרֵאָוֹת**.

ב' י"ג: **לָמָּה תִּבְּהַר רַעְדָּךְ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים לָמָּה תִּבְּהַר רַעְדָּךְ.

שהחיי"ת קמוצה כמשפט כמו בְּלוֹת דְּוֹת. ועוד פירש על דרך שמצינו שחז"ל קראו למילדת "חיה", כמו: והחיה תנעול את הסנדל (יזמא ע"ג ע"ב), ואמרו המילדות שהילדות עצמן מילדות ואינן זקוקות למילדות אחרות.

³ לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא ירפו את האות, אע"פ שעשו שלא כדון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת ע"י הקמץ. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעות הוא ע"י דגשות ורפיון האות, אם לא ירפו יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

⁴ וכתב יב"י הנקדן בעין הקורא: כל הקורא כִּי חַיִּית הנה הוא גרוע מן החיות. עכ"ל. וכונתו בזה, שאם קורא כן נמצא שאומר על נשות ישראל שהן חיות השדה.

ומה שהביא רש"י כאן מהמדרש שהן משולות לחיות השדה, הוא רק על דרך דרש, ואינו לפי פשוטו של מקרא.

⁵ עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה שם מבואר שכאשר נשמט הדגש שאחר ה"א הידיעה (או אחת מהאותיות כל"ב המנוקדות בפתח להורות על ידוע), ואין מתג לפני השווא, השווא נח.

וכאן אין מתג לפני השווא, ומוכח שהאות שאחריה בשווא נח. ואע"פ שיש מעט ספרים עם מתג לפני השווא, ספרים אלו הלכו בשיטה אחרת שלא דקדקה בהנחת מתגים אלו, ולא באו להורות שהשווא נע (כמו שהוכיח ריו"ה, עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה הערה ה').

⁶ ענין זה מבואר בגליון פרשת מקץ תשע"ו הערה ט"ו.

⁷ משום נסוג אחר. וענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ג'.

⁸ וכתב האבן עזרא שהה"א היתה ראויה להיות במפיק, אלא שנחה כמו שמצאנו פעמים נוספות שראוי להיות במפיק ונשמט המפיק (כגון: למן היום הנקדה, שמות ט' י"ח. ועוד). וכ"כ רד"ק (יחזקאל ט"ו מ"ה, מכלל כ"ו ע"ב). וכן נראה מהתרגום כאן. ולפי זה הקורא כאן וְתַחְמְרָה במפיק, לא שינה משמעות.

⁹ רש"י אבן עזרא וחזקוני מביאים את הדעה (המוכח בסוטה י"ב ע"ב ובשמות רבה א' כ"ג) שהוא לשון יד, והקשו על זה מהניקוד, שהרי המ"ם רפה. ובמכלל יופי כתב שלמפרשים שהוא מלשון יד (כגון בפירוש רבינו סעדיה גאון), צ"ל שבספרים היתה המ"ם דגושה.

¹ וכמו שכתב כאן רשב"ם: וחיה. טעמו למעלה, כמו מן ישב ישרה, מן אֶרְפָּשֶׁד חַי (בראשית י"א י"ב) יאמר לנקבה חיה, אבל וְאֵלוֹ תִּיָּה אֶלְף שְׁנַיִם פְּעָמִים (קהלת ו' י'), טעמו למטה ולשון זכר מגזרת עשה עלה ראה, עכ"ל. ובשפתי חכמים כתב שזו גם כוונת דברי רש"י.

² כתב כאן האבן עזרא שהאל"ף היתה ראויה להשמע, שהרי היא מאותיות השורש (דא), ובכל זאת העלימו אותה כדי שלא תתערב המלה עם גזרת ראה, עכ"ל. וא"כ המשמיע את האל"ף שינה משמעות ללשון ראייה, שזהו הבידול בין המשמעים.

³ עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה.

ואע"פ שכאן מופיע מתג לפני המ"ם, תיבת "הַמְיֻלְדֵת" מופיעה במסורה המונה את היוצאים מן הכלל הנקראים בשווא נח למרות המתג, ומוכח שהשווא נח (ואמנם, בחלק ממקורות המסורה משמע שהכוונה לב' המופעים הראשונים בלבד (שכתוב בהם "ותיראן המילדת וחבירו ותאמרו המילדת"), ובחלקם משמע שהכוונה לכל המופעים (שכתוב בהם "המילדת ותבירו", או "המילדת ותבירו"). אך כיון שבכל כתבי היד המ"ם מנוקדת בשווא לבד ולא בחטף פתח בכל המופעים, ניתן להסיק שהשווא נח בשלושת המופעים. ואחר דותן (דקדוקי הטעמים-דותן עמ' 229) כתב בפשיטות שבמופע השלישי השווא נע, אך אין נראה כן, כמבואר לעיל).

⁴ עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה שם מבואר שכאשר נשמט הדגש שאחר ה"א הידיעה (או אחת מהאותיות כל"ב המנוקדות בפתח להורות על ידוע), ואין מתג לפני השווא, השווא נח.

וכאן בכל הספרים אין מתג לפני השווא, ומוכח שהאות שאחריה בשווא נח.

⁵ בניגון הטעמים המקובל יש נטיה לנגן ולהטעים את התביר בניגון מפסיק יותר מהטפחא, אך באמת הטעם טפחא הוא מפסיק יותר מהתביר, ויש להקפיד על הניגון המתאים בכל מקום של צירוף הטעמים תביר וטפחא, כי בהרבה מקומות זה משנה את פירוש הענין.

וכבר העירו על טעות נפוצה זו של הטעמת התביר בניגון מפסיק יותר מאשר הטפחא והשיבוש הנגרם מזה, בספר דברי קהלת (עמ' 48 הערה י'), ובספר עלה יונה (עמ' ת"ה).

ובמשנה (פסחים נ"ה ע"ב) איתא, שאחד מהדברים שאנשי יריחו עשו שלא כדון, שהיו כורכין את שמע, ופירש רבא בגמ' (נ"ו ע"א) שהיו אומרים "היום על לְבַבְךָ", וזה שלא כדון כי משמע שרק היום יהיו על לְבַבְךָ ולא מחר. וההטעמה שם היא אֶשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם עַל־לְבַבְךָ, וטעותם היתה שהפסיקו בתביר יותר מאשר בטפחא.

⁶ במכלל יופי כתב שהוא תואר מלשון חיים (דהיינו שמלאות כח חיים), והחי"ת מנוקדת בקמץ כדי שיהיה בידול ולא ישמע שהכוונה לחיות השדה, או

ב' י"ד: **מִי שְׁמַחֶךָ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המונח ולהטעים מִי־שְׁמַחֶךָ במקף. וכן הוא להלן ג' ט"ו: **לְךָ וְאֶסְפָּתָי**. ולהלן ה' ז': **לֹא תֹאסְפוּן**.

הִלְהַרְגֵנִי - הלמ"ד רפה, ובשווא נח².

אֲכַן נֹדַע הַדְּבָר - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים אֲכַן נֹדַע הַדְּבָר.

ב' י"ז: **הָרָעִים** - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא הָרָעִים באל"ף^{כא}. וכן אין לקרוא הָרָעִים בקמץ. וכן הוא להלן.

ב' כ': **וַיֵּאכַל** - הטעם מלעיל ביו"ד^כ.

לָחֶם - יש להקפיד על הגייה נכונה של החי"ת, שלא ישמע שקורא לָחֶם בכ"ף.

ב' כ"ב: **גִּרְשָׁם** - הרי"ש בשווא נע.

נִכְרְיָה - יש להגות את היו"ד כראוי, ולא להבליעה בחיריק שתחת הרי"ש ולקרוא נִכְרְיָה באל"ף.

ב' כ"ד: **אֶת־אֲבָרְהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים אֶת־אֲבָרְהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב^{כב}.

ב' כ"ה: **וַיַּדַּע** - הטעם מלעיל ביו"ד.

ג' א': **רַעָה** - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא רַעָה באל"ף^{כב}.

חֲרָבָה - הטעם מלעיל ברי"ש.

ג' ב': **הַסֵּנָה** - הסמ"ך בדגש, והשווא נע. וכן הוא להלן.

ג' ד': **מִשָּׁה מִשָּׁה** - אין פסיק ביניהם^{כג}.

ג' ז': **עֵנִי** - הטעם מלרע בנו"ן. וכן הוא להלן.

שְׁמַעְתִּי, יְדַעְתִּי - העי"ן בשווא נח, ואין להבליעה ולקרוא שְׁמַעְתִּי יְדַעְתִּי, או לקרוא שְׁמַעְתִּי יְדַעְתִּי בפתח העי"ן. וכן הוא להלן י"ט, ולהלן ד' י"ד: **יְדַעְתִּי**.

נִגְשָׁיו - הגימ"ל בשווא נע.

ג' ח': **וְלֹהֲעֵלְתָּ** - הוי"ו במתג, והלמ"ד שאחריו בשווא נח^{כד}.

ג' ט': **וַעֲתָה** - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא וַעֲתָה באל"ף^{כא}. וכן הוא להלן.

בָּאָה - הטעם מלעיל בבי"ת, והוא לשון עבר. והקורא בָּאָה מלרע משנה משמעות ללשון הווה^{כה}.

ג' י"ב: **כִּי־אָהִיָּה** - יש לבטא את הה"א בשווא נח^{כו}. ולא להבליעה ולקרוא אִיָּה, או לקרוא אָהִיָּה בסגול הה"א. וכן הוא בכל שווא נח באות ה"א. וכן הוא להלן. וכן הוא להלן בתיבות: **יְהִיָּה. תְּהִיָּה. בְּהִיָּוָה.**

ג' י"ג: **מָה אָמַר אֱלֹהִים** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים מָה אָמַר אֱלֹהִים.

ג' ט"ו: **וַיֹּאמֶר עוֹד אֶל־לְהִים** - יש להקפיד על הניגון המחבר של התלישא קטנה, שלא ישמע כאומר: **וַיֹּאמֶר, עוֹד אֶל־לְהִים**, ונראה

^{כד} ענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ח'.

^{כה} בתיבת "בָּאָה", כשהטעם מלעיל בבי"ת היא לשון עבר, דהיינו שבאה כבר, וכשהטעם מלרע באל"ף היא לשון הווה, דהיינו שבאה עכשיו, וכמו שכתב רש"י בכמה מקומות (בראשית ט"ו י"ז, כ"ט ו', מ"ב כ"א, מ"ו כ"ו).
ובאשל אברהם בוטשאטש (ס' קמ"ב) כתב שלפי זה אם קרא מלעיל במקום מלרע או להיפך, אולי הוא שינוי משמעות, וצ"ע בזה, עכ"ל. ובערוך השולחן (סימן תה"צ סעף ב') כתב להדיא שאם שינה בזה הוי כמו שינוי בענין, ומחזירין אותו. ולכאורה פשוט כדבריו.

^{כו} והוא נגהה כמו מפיק ה"א שבסוף תיבה, כגון בתיבות: עָמָה, אָתָה, וכדומה. וגם כאן באמצע תיבה הוא נקרא מפיק ה"א. ויש הטועים לחשוב שמפיק הוא דוקא הנקודה הבאה באות ה"א שבסוף תיבה, אך באמת מפיק פירושו מוציא, דהיינו שהה"א נשמעת ונהגית בשווא נח, אף אם היא באה באמצע תיבה, ודלא כמו במילה פְּדָחֹר (במדבר א' י') וכדו', ששם הה"א אינה נהגית כלל.

והטעם לכך שנקודת המפיק באה רק בסוף תיבה, משום שבאמצע תיבה (כגון בתיבת יְהִיָּה), ע"י שהאות מנוקדת בשווא יודעים שהיא נקראת, ולכן אין צורך בנקודת המפיק. ובסוף תיבה לא רצו לנקד בשווא, מפני שיש תיבות המנוקדות בסופן בפתח גנובה ובמפיק יחד, כגון: גְּבִיָּה, יְצִיָּה, ואם היו מנקדים בשווא ולא בנקודת המפיק, היה צורך לנקד בניקוד כפול, גם בפתח וגם בשווא, וממילא היות שלא ניתן לנקד אות אחת בשני ניקודים שונים, המירו את סימון המפיק שבסוף תיבה משווא לנקודה בתוך האות.
ויש לציין, שישנם כ"י בהם כאשר יש חשש לבליעת הה"א בשגגה באמצע תיבה, מוסיפים את נקודת המפיק אף באמצע תיבה, ואע"פ שהיא מנוקדת גם בשווא, וכגון בכ"י לניגוד שמנוקד: בְּהִשְׁמָה (ויקרא כ"ו מ"ג), פְּדָחֹר (במדבר ל"ד כ"ח), יְהִיָּה (שם ל"ה ב'). וכן בכ"י ששון 507 מנוקד פְּדָחֹר. וכן כתב באור תורה שבספרים ספרדיים מנוקד בְּהִשְׁמָה עם נקודת המפיק בה"א, והביא דבריו בקסת הסופר ח"ב.

^{כז} עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה שם מבואר שכאשר נשמט הדגש שאחר ה"א הידיעה (או אחת מהאותיות כל"ב המנוקדות בפתח להורות על ידוע), ואין מתג לפני השווא, השווא נח.

ואע"פ שהה"א כאן היא ה"א התמה ולא ה"א הידיעה, כיון שהיא מנוקדת בפתח כניקוד ה"א הידיעה (כגון: השמים, הפים), ולא בחטף פתח כניקוד ה"א התמה (כגון: השמר, היפלא), דינה כה"א הידיעה (והטעם שמנוקדת בפתח ולא בחטף פתח, משום שבתיבה זו האות שאחר ה"א התמה מנוקדת בשווא, ולא יכול לחטף לפני שווא, ולכן השתנה ניקוד ה"א התמה מחטף פתח לפתח).

וכאן אין מתג לפני השווא (וכן כתב רד"ק (מכלול דף מ"ח ע"ב) שבתיבת "הִלְהַרְגֵנִי" אין מתג, והביאו מנחת שי כאן, והוסיף שכן הוא בספרי ספרד), ומוכח שהאות שאחריה בשווא נח. ואע"פ שיש מעט ספרים עם מתג לפני השווא, ספרים אלו הלכו בשיטה אחרת שלא דקדקה בהנחת מתנים אלו, ולא באו להורות שהשווא נע (כמו שהוכח רון"ה, עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה הערה ה').

^{כא} כתב בשו"ע (או"ח סימן נ"ג סעף י"ב) שאין למנות כשליח ציבור מי שקורא אות אל"ף כאות עי"ן או אות עי"ן כאות אל"ף.
ובמשנה ברורה שם (סקל"ז) הביא את דברי האחרונים, שכתבו שבמקום שכולם מדברים כך מותר.

אך אע"פ שבמקום שכולם קוראים כך מותר להעלותו כש"ץ כיון שכך רגילים באותו מקום, מ"מ לכתחילה ודאי ראוי ונכון להדר לקרוא כהוגן בהגייה הנכונה.

וכתב בערוך השולחן (סימן נ"ג סעף י"ד, סימן ס"א סעף ח'), שאע"פ שבמדינותינו אין בקיאים בחילוק שבין אל"ף לעי"ן, בכל זאת בקריאת שמע יש לדקדק להפרישם זה מזה, וכתב עוד (סימן ס"ב סעף ב') שהמדקדק במצוות יראה לדקדק בזה הרבה בכל התורה, ושכרו גדול כשמדקדק בזה.

וכל זה במקום שלא משתנה המשמעות, אך במקום שאם קורא שלא כראוי משתנה המשמעות, ראוי מאד להקפיד ולדקדק להגות כראוי.

^{כב} אמנם, בספרי תימן מוטעם כאן אֶת־אֲבָרְהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב, כמו שכתב כאן מהרי"ץ בחלק הדקדוק.

^{כג} ובמנחת שי האריך לבאר על דרך הדרש למה כאן אין פסיק למרות שבדרך כלל יש פסיק בין שתי תיבות זהות רצופות.

כעושה שתי רשויות ח"ו. אלא הכל ענין אחד: ויאמר עוד א- להים, וכך מובן שתיבת עוד קאי על ויאמר¹².

א-להי אברהם א-להי יצחק וא-להי יעקב שלחני אליכם - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתבית יעקב, שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר¹³ שבתבית יצחק, שאם לא יטעים כראוי ישמע ששלחו א-להי אברהם ויצחק, וגם א-להי יעקב, ונראה כעושה שתי רשויות ח"ו.

ג' ט"ז: פקדתי - הדלית בשווא נח, ולא בשווא נע¹⁴, למרות הקושי¹⁵. ויש להזהר שלא להבליעה בתי"ו שישמע כאילו קרא פקתי. או לחלקה לשתי מילים ולקרוא פקד תי. ואם אינו יכול לקרוא בשווא נח בלי להבליע את הדלית או לחלקה לשתי מילים, עדיף לקרוא בשווא נע.

ג' י"ח: העבריים - יש להגות את היו"ד כראוי, ולא להבליעה בחיריק שתחת הרי"ש ולקרוא העבריים.

ג' כ"א: תלכזו - הלמ"ד בצירי. ואין לקרוא תלכזו בשווא נע.

ד' ב': ויאמר אליו מה זה בידך - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתבית יי, שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר¹⁶ שבתבית אליו, שאם לא יטעים כראוי ישמע שמה הוא השואל את ה', בעוד שפירושו שה' הוא השואל את משה.

מה זה - כתיב מה וקרי מה זה¹⁷. אך אין הכוונה שיש להפריד בין התיבות בקריאה¹⁸, אלא הכוונה שהפירוש הוא מה זה¹⁹.

ד' ז': וישב - היו"ד בקמץ, והטעם מלעיל ביו"ד. והוא לשון חזרה. והקורא וישב בפתח ומלרע²⁰ משנה משמעות ללשון נשיבה והפרחה.

¹² וראה גליון פרשת וישב תשע"ה הערה כ"ו.

¹³ ולא יתכן כלל שיבוא כאן שווא נע, שהרי אין שווא נע בא לפני דגש. וכל הטעם שהתי"ו דגושה, משום שלפניה שווא נח.

¹⁴ כט הגיית הדלית הרפה דומה להגיית האות זי"ן, ואין כל קושי להגותה בשווא נח לפני האות תי"ו, אך כיון שאצל האשכנזים והספרדים נשתכחה הגיית הדלית הרפה, והוגים כל דלית כמו הדלית הדגושה בדגש קל, נוצר קושי להגותה לפני האות תי"ו (וראה מש"ב בזה בשו"ת פאת שדך ח"ב סוף סימן כ"ד).

¹⁵ והוא נמנה במסורה (אכלה ואכלה סעיף 99, ספר המסורה חלק ב' עמ' 54) בכלל המילים שכתובים כמילה אחת ונקראים כשתי מילים.

¹⁶ לבא מבואר במדקדקים (ר' יהודה חיוג' שלשה ספרי דקדוק עמ' 8. ד"ק. מכלל ע"ב ע"ג ע"ד ועוד) שדגש חזק הבא בראש תיבה, מטרתו לסגור את ההברה הפתוחה שבתבית הקודמת, ואע"פ שנכתבות בשתי תיבות נקראות ברהיטות כתיבה אחת, וכגון מה זה, מה פרצת, הנקראים מזה, מפרצת. והה"א נעלמת לגמרי, ואין בה אפילו המשכת המבטא.

וכתבו המדקדקים (ר' יהודה חיוג' שם. ד"ק שם. ר' משה הנקדן, דרכי הנקדן והנגינת, ד"ה עתה אדבר על המקף) שפעמים שהה"א הזאת שאינה נקראת הוסרה גם מהמכתב, כגון: מזה בידך (באו), וכגון: מלכם תדבאו עמי (ישעיה ג' ט"ו). ונמצא שהקרי והכתיב שוים.

¹⁷ לב בספר מסולול (נתיב ג' כלל ק"ב, דף ס' ע"ב) האריך לדבר בזה, וכתב שהכוונה כאן ב"קרי" הוא רק לפירוש המילה, ולא לאופן קריאת התיבה בפה. וכן כתב כאן בקצרה בספר מסורת הקריאה: מזה. נמסר עליו מה זה קרי וכו', וכוונתם בזה, דהפירוש ממילה זו כמו שהיה שתי מילות מה זה, אבל באמת הקורא צריך לקרות הזי"ן בדגש, וא"כ צריך לקרות מילה אחת, שהרי אפילו היה כתוב שתי מילות היה קוראם כמו מילה אחת, כמו מה טוב והדומים להם.

ובאמת יש מקומות נוספים בהם אין כוונת ה"קרי" להורות על אופן קריאה שונה מהכתיב, אלא כוונת ה"קרי" שפירוש המילה אינו כפי הכתיב, כגון: אשר לו יעדה (שמות כ"א ח'), שכתב "לא" וקרי "לו", והלא הקריאה בפה שווה בשניהם, שהלא האל"ף והיו"ו הן אותיות נחות שאינן נשמעות כלל בקריאה,

מחיקו - המ"ם בצירי. ואין לקרוא מחיקו בחיריק.

ד' ח': אס-לא יאמינו לך - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח הראשון ולהטעים אס-לא יאמינו לך במקף²¹. וכן הוא להלן ט': אשר תקח מדהיאר. ולהלן ה' ב': אשר אשמע בקלו.

ד' י"א: מי שם פה - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח השני ולהטעים מי שם פה במקף.

הלא אנכי יי - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים הלא אנכי יי.

ד' י"ד: ויחרף - יש להזהר שלא להבליע את האל"ף ולקרוא ויחרף²².

ד' ט"ו: והוריתי - הטעם מלרע בתי"ו.

ד' ט"ז: והיה - הטעם מלעיל בה"א²³.

ד' י"ח: התנו - התי"ו בשווא נע.

ד' י"ט: פלהאנשים - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים פלהאנשים.

המבקשים - המ"ם רפה, ובשווא נע²⁴.

ד' כ"ג: הנה אנכי הרג - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים הנה אנכי הרג.

ד' כ"ח: ואת פלהאת - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים ואת כל האת.

ה' ד': לכו - הטעם מלרע בכ"ף.

ובשני האופנים קוראים רק למ"ד בחולם (וכמו שכתב בפירושו ר' יהודה אבן חיוג' שלשה ספרי דקדוק עמ' 11). שאין שינוי באופן הקריאה בין "לא" לבין "לו", והובאו דבריו באבן עזרא (שמות כ"א ח'), וכן משמע בדקדוקי הטעמים (סעיף 8), וכוונת המסורה המוסרת על קרי וכתב, שאע"פ שכתב "לא" באל"ף, הכוונה היא "לו" ביו"ו.

וכיוצא בזה מצאנו פעמים נוספות, כגון: הוא עשנו ולו אנחנו (תהלים ק"ג), וכגון: וילקח אבי הנערה (דברים כ"ב ט"ו), שכתב "הנער" וקרי "הנערה", והלא הקריאה בפה שווה בשניהם, שהלא הה"א היא אות נחה שאינה נשמעת כלל בקריאה, ואם קוראים "הנער" ברי"ש קמוצה, אין הבדל אם כתובה אות ה"א או לא, וכוונת המסורה המוסרת על קרי וכתב, שאע"פ שכתב "הנער" בלא ה"א, שהוא כתיב המשמש בדרך כלל לזכר, כאן הכוונה לנקבה ולא לזכר.

וכעין זה מצאנו גם בתלמוד ובמדרשים, שכתוב "אל תקרי כך אלא כך", אין הכוונה תמיד לאופן קריאה שונה, ולפעמים הכוונה אל תפרש כך אלא כך, אע"פ שהקריאה בפה שווה בשני האופנים, וכמו שכתבו תוס' (ערכין ט"ו ע"ב ד"ה אל תקרי) לפרש בגמרא, והביאו לזה ראייה מהספרי (דברים ל"ד ז') שגם שם מצאנו כן.

²¹ לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם יטעימו את התיבה מלרע, אע"פ שעשו שלא כדון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת עדיין ע"י הקמץ. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י ההטעמה מלעיל, אם יטעימו מלרע, יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

²² לז ענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה כ"ב.

²³ לז עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה.

וכאן מוכח שהמ"ם בשווא נע מזה שיש מתג לפני המ"ם, ומילה זו אינה מופיעה ביוצאים מן הכלל במסורה הנקראים בשווא נח למרות המתג.

וכן מוכח מזה שבכמה כתבי יד (ט"ה ס"ב ס"ג ס"א ס"ב) המ"ם כאן מנוקדת בחטף פתח (וכן יש להוכיח מכתר ארס צובה, שאע"פ שחסר כאן, בשני המקומות הנוספים במקרא בהם מופיעה תיבת "המבקשים" (שמואל א' כ"ה ב'), וימיה י"א כ"א) המ"ם מנוקדת בחטף פתח, (והינו שהשווא נע, כמבואר במאמר החטפים בחטף פתח באות לא גרונת הוא סימן לשווא נע). ומוכח שהשווא נע.

חילופי נוסחאות

א' י': **הָבָה נְתַחֲמָה** / (הָבָה נְתַחֲמָה)

הַנּוֹלֵד רַפָּה – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג ס"יד ס"טו ס"טז ס"יז, א"א א"ב א"ד א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג, קסוטו, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם מקצת ספרים.

הַנּוֹלֵד דְּגוּשָׁה – בכתבי היד: א"ג א"ה א"ו. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם רוב ספרים.^{מא}

א' ט"ו: **אֶתְהַעֲבְרִיזוּת** / (אֶתְהַעֲבְרִיזוּת)

הַה"א לְלֵא מוֹנֵחַ – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ג ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג, א"ד א"ה א"ז א"ט. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, קסוטו, ברויאר.

הַה"א בְּמוֹנֵחַ – בכתבי היד: ס"ב ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט. ~ ובדפוסים: גינצבורג, רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

א' י"ז: **אֶתְהַאָּה־לְהִים** / (אֶתְהַאָּה־לְהִים)

הַה"א בְּמוֹנֵחַ – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"ב ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג, א"י. ~ ובדפוסים: גינצבורג, רוו"ה, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא.

הַה"א לְלֵא מוֹנֵחַ – בכתבי היד: ס"א ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג, א"א א"ב א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס.

ב' י"ב: **כִּי אֵין אֵישׁ** / (כִּי אֵין אֵישׁ)

בְּמוֹנֵחַ מוֹנֵחַ – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג, א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן כתבו אור תורה ומנחת שי.

בְּמִקְרָא מוֹנֵחַ – בכתבי היד: ס"ה ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג ס"ד ס"ו ס"ז, א"א א"ב א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס.^{מב}

ג' ט": **לְהַתְאֵמֵר** / (כֹּה תֵאמֵר)

בְּמִקְרָא – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג, א"ט. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר.

המוטעמת מלרע משמעה לשם מה, דהיינו שמסתבר שיש סיבה לכך, אולם התכלית בלתי מובנת, ותיבת "לְמָה" המוטעמת מלעיל משמעה מדוע, דהיינו שהתכלית אמנם מובנת, והשאלה מדוע היא על עצם התכלית.

ולדבריו, מה שכתבו המדקדקים שכאשר באה אחת מאותיות אה"ע אחר תיבת למה התיבה מוטעמת מלרע, הוא סימן בעלמא, ואינו הטעם שגורם שתיבת "למה" תהיה מוטעמת מלרע. ולפי זה, הקורא "לְמָה" מלעיל במקום "לְמָה" מלרע, או להיפך, שינה משמעות.

^{מא} ובגליון ציין שיש ספרים המנקדים נְתַחֲמָה בדגש.

^{מב} ענין חילוף זה מבואר בגליון פרשת ויחי תשע"ו הערה מ"א.

^{מג} נראה שיש סימני מחיקה של מקף, ובמקומו נוסף מונח.

^{מד} בדרך כלל כאשר באות שתי תיבות זעירות בנות הברה אחת לפני אתנחתא הן מוטעמות בשני מונחים, ואינן מוקפות. כגון: כִּי טוֹב פְּתָר (בראשית מ' ט"ז), כִּי סָר לְרֵאָוֹת (שמות ג' ד'), כִּי לֹא תִמְצָן (שמות י"ב ל"ט). ויש כמה פעמים שהתיבה הראשונה במונח והתיבה השנייה מוקפת, כגון: כִּי רַב־הָיָא (במדבר כ"ב ג'), כִּי אִם־בְּנֹת (שם כ"ו ל"ג, יהושע י"ז ג').

והפסוק כִּי־יָמוּס בְּוֹ (ויקרא כ"א כ"ג) שהתיבה הראשונה מוקפת והתיבה השנייה במונח, הוא חריג, ואין זה דרך המקרא.

ובטעמי אמ"ת הדרך שיהיו מוקפות, כגון: כִּי־לֹא אֶרְשָׁע (איוב י' ד'), כִּי־טוֹב חֲסִדָּךְ (תהלים ס"ט י"ז).

(ומה שכתב בתשלום מקנה אברם בטעם אתנחתא, שאם יבואו שתי תיבות לפני אתנחתא האחת במקף זולת י"א מקומות במקרא שישרתו שני מונחים, בלבד יש בדבריו, שהלא שני מונחים המשרתים לאתנחתא מצוי במקרא עשרות פעמים, ונראה שהחליף את שני המונחים הבאים לפני אתנחתא, עם המאילא הבאה לפני אתנחתא, שהמאילא אכן באה י"א פעמים לפני אתנחתא. וכן נראה מזה שבכללי המאילא כתב רק שלפעמים ישיר לטוף פסוק, ולא הזכיר כלל ישירות גם לאתנחתא, וכן בכללי אתנחתא אם הביא כלל ישירות גם המאילא כמו שהביא בטעם סוף פסוק, ומוכח שבלבד יש בדבריו).

ה' ה': **הַיְדַבְּרִים** – יש להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שלא ישמע שקורא אֵין באל"ף.

ה' ח': **עֲלִיָּהֶם** – יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אֲלֵיהֶם באל"ף.^{מא}

ה' ט': **וַיַּעֲשׂוּ־בָהּ** – יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים וַיַּעֲשׂוּ בָהּ.

ה' י"ד: **אֲשֶׁר־שָׁמוּ** – הטעם מלעיל בשי"ן.

ה' ט"ו: **תַּעֲשֶׂה** – מוטעם במרכא כפולה, וניגונו דומה לניגון התביר, אלא שנקשר ומתגלגל בנעימתו עם התיבה שאחריו, שהלא תביר הוא טעם מפסיק, ומרכא כפולה הוא טעם מחבר.^{לב}

ה' ט"ז: **עָשׂוּ** – העי"ן בחטף פתח, והוא לשון ציווי. ויש להקפיד שלא ישמע שקורא עָשׂוּ בקמץ, שהוא לשון עבר.^{לד}

וְחֻטָּאת – החי"ת בקמץ, והטי"ת רפה. ואין לקרוא וְחֻטָּאת בפתח ודגש.

ה' כ': **מֵאֵת פְּרָעָה** – יש להזהר שלא להבליע את האל"ף וישמע שקרא מֵת פרעה.

ה' כ"א: **יָרָא** – הטעם מלעיל ביו"ד.^{לז}

עֲלֵיָּכֶם – יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אֲלֵיָּכֶם באל"ף.^{מא}

ה' כ"ב: **אֶ־דָּנִי** – אין להוסיף מתג בדלי"ת ולקרוא אֶ־דָּנִי, אלא יש להטעים את הנו"ן בלבד.

לְמָה הִרְעַלְתָּהּ – הטעם מלרע במ"ם, והמ"ם רפה. ובהמשך הפסוק: **לְמָה זָה**, הטעם מלעיל בלמ"ד, והמ"ם דגושה.^{לט}

^{לב} כן כתבו רד"ק (מכלול פ' ע"א), ומנחת שי (שמות ה' ט"ו). ובתשלום מקנה אברם פירט מעט יותר, וכתב שנגינתה קרובה לנגינת התביר אך לא עם כ"כ חווק ורעדה ושבירה.

והרשב"ץ (מגן אבות נ"ה ע"ב) כתב שאינו יודע הבדל בין נגינת התביר לנגינת מרכא כפולה. והמדקדק בן זאב בספרו תלמוד לשון עברי (סעיף ש"ג) כתב שניגון מרכא כפולה כשני תבירין. וצ"ע בזה.

^{לז} לקוראים בהגייה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא יקפידו לקרוא את העי"ן בחטיפה, אע"פ שעשו שלא כדון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת ע"י שנהגה כפתח ולא כקמץ. אך לקוראים בהגייה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י חטיפת העי"ן, אם לא יקפידו לקרוא את העי"ן במהירות וחטיפה יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

^{מא} ולפי מה שחידש בספר הכתב והקבלה (בראשית מ"א ג') שבמלעיל הוא ענין בחירה ורצון (כמו: יְרָאָה לוֹ הַשָּׁה), ובמלרע הוא לשון השגחה ושימת לב על הדבר (כמו: אין ראוי, רָאָה אֵת כָּל מַאוּמָה בְּיָדוֹ), יתכן שיש לחשוש לשינוי משמעות אם קורא כאן יָרָא מלרע במקום יָרָא מלעיל.

^{לב} דרך תיבת "למה" להיות מוטעמת מלעיל, ובמ"ם דגושה, אך כאשר המילה שאחריה מתחילה באחת מהאותיות אה"ע, והיא מחוברת אליה בטעם, היא מוטעמת מלרע, והמ"ם רפה, ויש לכלל זה כמה יוצאים מן הכלל (דקדוקי הטעמים סעיף 56, רד"ק במכלול קצ"ג ע"א). ובפשטות אין זה סימן בעלמא, אלא שאותיות אה"ע הבאות אחר תיבת "למה", הן גורמות שתיבת "למה" תהיה מוטעמת מלרע (וכן נראה מלשון רשב"ם שמות ה' כ"ב).

ורש"ר הירש (שמות י"ב, י"א-י"ב) כתב השערה שיש חילוק במשמעות בין תיבת "לְמָה" המוטעמת מלעיל לתיבת "לְמָה" המוטעמת מלרע, שתיבת "לְמָה"

במונת – בכתבי היד: ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יג ס"יד ס"ט"ו, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג, רוו"ה, קורן.

ג' כ': **נפלאתי** / (נפלאתי)

התי"נ בפתח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג ס"יד ס"ט"ו ס"ט"ז ס"י"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: לטריס, גינצבורג^מ, קסטון, ברויאר.

התי"נ בקמץ – בדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, קורן.^מ

אעשה / (אעשה)

העי"ן בחטף סגול – בכתבי היד: ט"א ק ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ה ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג ס"יד ס"ט"ו ס"ט"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, גינצבורג, קסטון, ברויאר.

העי"ן בשווא נח – בכתבי היד: ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג ס"יד ס"ט"ו ס"ט"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רא"פ, רוו"ה, קורן. ~ וכן כתב אור תורה.^מ

ד' ד': **ויחזק בו** / (ויחזקבו)

במונת – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו, ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"י ס"יא ס"יב ס"יג ס"יד ס"ט"ו ס"ט"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג^מ, קסטון, ברויאר.

במקף – בכתבי היד: ט"ח, ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"יב ס"יג, א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.^מ

ד' י"ח: **אלכה נא** / (אלכהנא)

במונת – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו, א"א א"ב ס"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג, קסטון, ברויאר.

במקף – בכתבי היד: ס"ט ס"י, א"ג א"ה א"ו א"ז א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.^מ

ד' כ"ג: **ויעבדני** / (ויעבדני)

הי"ד ללא מונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ח, ס"א ס"ג ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג ס"יד ס"ט"ו ס"ט"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ט א"י. ~ ובדפוסים: קסטון, ברויאר.

הי"ד במונת – בכתבי היד: ס"ד ס"ה ס"י, א"ג א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג, רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.^מ

ד' כ"ו: **אמרה** / (אמרה)

האל"ף ללא מונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג ס"יד ס"ט"ו ס"ט"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קסטון, קורן, ברויאר. ~ וכן נכון ע"פ כללי הטעמים.^מ

האל"ף במונת – בכתבי היד: ס"י, א"א א"ו א"ז א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג. ~ וכן הוא בעין הקורא.

ד' כ"ח: **לאהרן** / (לאהרן)

האל"ף ללא מונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג ס"יד ס"ט"ו ס"ט"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: קסטון, ברויאר.

ניקודו את התי"ו בקמץ, וכך מוטעם בהם: וְשִׁלַּחְתִּי אֶת־יְדִי וְהִפִּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכֹל נִפְלְאוֹתַי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ (כן מוטעם ומנוקד בכתבי היד פריס 20, וירושלים 1401-8), אַךְ לִפִּי הַטְּעָמָה בְּכֹל הַסְּפָרִים שֶׁתִּיבַת "נִפְלְאוֹתַי" בִּזְקָף, אֲכַן אִין שׁוּם טַעַם לְנִיּוּד הַקִּמָּץ, וְאֲכַן לֹא מִצְאָנוּ שׁוּם כְּתָב יָד הַמְּנוּקָד בְּקִמָּץ וּמִטְעִים בִּזְקָף. רוו"ה כתב שבכל הדפוסים הקדמונים וכתבי יד התי"ו קמוצה, עכ"ד. ודבריו דברי פלא, שאע"פ שבדפוסים אכן נפוץ ניקוד הקמץ, בכל כתיבי היד שבדקנו מנוקד בפתח, פרט לכתבי היד המטעימים באתנחתא. וצ"ע.

^מ נראה שיש סימני מחיקה של חטף סגול שתוקן לשווא נח.

^מ ועיין עוד בחילופי נוסחאות בגליון פרשת ויחי מ"ז ל'.

^מ ובגליון ציין שיש ספרים במקף.

^מ בכתבי היד ס"ב א"ח מוטעם וְיִחְזַקְבוּ במונת ומקף יחד, וכנראה הוטעם כן כדי לרמז על מחלוקת הספרים.

^נ בכתבי היד ס"יג ס"ד ס"ט"ו ס"י"ז א"ד א"ח מוטעם אֶלְכֶּה־נָא במונת ומקף יחד, וכנראה הוטעם כן כדי לרמז על מחלוקת הספרים.

^{נא} לגבי מונח הבא בתיבה המוטעמת בזקף קטן, הכלל הוא שאם יש בתיבה מקום הראוי למתג, שלא באות הראשונה, יבוא מונח תמורת המתג, אך כאשר הזקף בא אחר חטף, והתנועה הראויה למתג היא לפני החטף, ומנוקדת בניקוד החטף, לא יבוא מונח במקום המתג. (טעמי המקרא לר"מ ברויאר, עמ' 101-102). ולכן כאן אע"פ שהאות שלפני החטף ראויה למתג, לא יבוא מונח תמורתו.

^{נב} תיבה המוטעמת בזקף קטן שאין טעם משרת לפניו, ויש בתיבה מקום הראוי למתג, אם המקום הראוי למתג הוא באות הראשונה בתיבה, לא יתפך המתג למונח, ואם המקום הראוי למתג הוא אחרי האות הראשונה בתיבה, דרך המתג להפוך למונח (משפטי הטעמים דף י"ג ע"א, והביא שם כמה ראיות לכלל זה מהמסורה ומספרים מדויקים).

והטעם שבאות הראשונה לא יתפך המתג למונח, משום שיש כמה סוגי מונחים (כמבואר בדברי המדקקים הקדמונים), ומונח הבא לפני זקף קטן ומוטעם באות הראשונה בתיבה (כגון: נָפֵשׁ תִּהְיֶה) נקרא מונח מכרבל (ונגניתו מסולסלת מעט יותר ממונח רגיל), ואם המונח מוטעם אחרי האות הראשונה (כגון: וַיְקִי מִקְדָּלִי), הוא מונח רגיל. ולכן רק כאשר המקום הראוי למתג אינו באות הראשונה ישתנה המתג למונח, משום שהמתג יכול להשתנות רק למונח רגיל ולא למונח מכרבל (כן כתב רו"ה בשום שכל בראשית י"ח ט"ז).

^מ ובגליון ציין שבמקצת ספרים כ"י, ובדפוסים הקדמונים, מנוקד נִפְלְאוֹתַי בקמץ.

^מ הטעמים המפסיקים ביותר בפסוק, שהם סוף פסוק ואתנחתא, גורמים לשינוי ניקוד האות המוטעמת משום ההפסק, וכגון במקום שְׁמִים, באתנחתא וסוף מנוקד שְׁמִים. אֶרֶץ-אֶרֶץ. מִצְרַיִם-מִצְרַיִם. לִילָה-לִילָה. ויש מקומות רבים בהם הפתח משתנה לקמץ גם בטעמים מפסיקים נוספים, כדרך שנוהג באתנחתא, כגון: אֲשֶׁר יִמְצָא אֹתוֹ יְהִי־לִי עֵבֶד (בראשית מ"ד י'), וְעֵשָׂה לָהֶם מְכַנְסֵי־יָדַי (שמות כ"ח מ"ב), שבהם הזקף גורם לפתח להפוך לקמץ. וכגון: וְהָשִׁיב אֶת־הַגְּלוּלָה אֲשֶׁר גָּזַל (ויקרא ה' כ"ג), שבו הרביע גורם לפתח להפוך לקמץ, ועוד רבים כיו"ב.

ובניקוד הפשוט של תיבת "נִפְלְאוֹתַי" התי"ו מנוקדת בפתח, והמנוקדים כאן "נִפְלְאוֹתַי" במקף ניקודו כן מוחמת הזקף שגורם לפעמים לשנות את הפתח לקמץ.

ולכאורה הנכון יותר הוא "נִפְלְאוֹתַי" בפתח, שהרי פתח שהופך לקמץ שלא באתנחתא וסוף פסוק, מצוי בדרך כלל רק בין שני משפטים עצמאיים, או בין שתי צלעות מקבילות של משפט, וכגון: מִמְּגֵד שְׁמִים מִשָּׁל וּמִתְהוֹם רִבְצַת תַּחַת (דברים ל"ג י'), שְׂרָאשִׁי נִמְלֵא־טָל קוֹצוֹתַי רְסִי לִילָה (שה"ש ה' ב'), אֲשֶׁר יִמְצָא אֹתוֹ יְהִי־לִי עֵבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נִקְמָם (בראשית מ"ד י'), אֲשֶׁר שִׁמְשַׁם כִּמְפִסִּיק חֶשֶׁב וּמִשְׁמֻעוֹת, וְלָכֵן הֵם מְנוּקְדִים בְּקִמָּץ אַע"פ שִׁמְטָעִים בּוֹקֵף. אך לעומת זאת כאן שכתוב "בְּכֹל נִפְלְאוֹתַי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ", שני חלקי המשפט קשורים זה לזה, ולא מסתבר שהתי"ו תנוקד בקמץ, ולא מצוי בתנ"ך שזקף יגרום לפתח להפוך לקמץ כאשר חלקי המשפט כל כך קשורים זה לזה (וכינא בזה מצאנו עוד מספר מקומות במקרא בהם יש ספרים המנוקדים בקמץ בזקף באמצע משפט, ואכן בספרים המדויקים מנוקדים בהם בפתח ולא בקמץ. ראה בחילופי נוסחאות בגליונות פרשיות בשלח, ויקרא, אחר, בלק, ובמגילת אסתר).

יתרה מזאת, הלא הכלל הוא ששני מפסיקים זהים הבאים זה אחר זה, הראשון מפסיק יותר מהשני, ובפסוקנו וְשִׁלַּחְתִּי אֶת־יְדִי וְהִפִּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכֹל נִפְלְאוֹתַי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ, הזקף הראשון שכח פיסוקו חזק יותר, והוא אף מבדיל כאן בין שני משפטים, בכל זאת אינו הופך את תיבת "מִצְרַיִם" ל"מִצְרַיִם" כבאתנחתא וסוף פסוק, ואילו הזקף השני שכח פיסוקו חלש, והוא מבדיל בין חלקי משפט אחד, יגרום לניקוד "נִפְלְאוֹתַי", הרי דבר זה אינו סביר כלל וכלל (ואמנם מצאנו פסוק בו באים שני זקפים זה אחר זה, והפתח משתנה לקמץ בזקף השני, והוא בפסוק: וַיַּעֲבֹדְנִי יְהוָה עַל־פְּעֻמִּים אֲחִיפְלְכָתִי לָקַח וְהִנֵּה עֵתָה לָקַח בְּרַחְמִי (בראשית כ"ז ל"ו), שתיבת "פְּעֻמִּים" לא השתנתה ל"פְּעֻמִּים" ואילו תיבת "לָקַח" כן השתנתה ל"לָקַח". אך אין להביא ראיה משם, משום שיש משפט פתוח, ואח"כ משפט הבנוי משתי צלעות מקבילות, ומסתבר שבוה יש יותר חשיבות להדגיש את ההפסק בין הצלעות המקבילות, מאשר בין משפט הפתוח להמשך. אף ששם ההפסק אכן גדול יותר, ודו"ק).

ונראה, שניקוד "נִפְלְאוֹתַי" בקמץ בחלק מדפוסים, הוא שיבוש שהגיע מכמה כתיבי יד משובשים שהטעימו את תיבת "נִפְלְאוֹתַי" באתנחתא, ומשום כך גם

האל"ף במונח – בכתבי היד: א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג, רוו"ה, קורן.⁷¹

ה' ג': גִּלְכָּה זָא / (גִּלְכָּה־זָא)

במונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ח ס"י ס"א ס"ט ס"ז, א"ב. ~ ובדפוסים מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג, קסוטו, ברויאר.

במקף – בכתבי היד: ס"ה ס"ז ס"ט ס"יג ס"ז, א"ג א"ה א"ו א"ז א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.⁷²

ה' ה': עַם הָאָרֶץ / (עַם־הָאָרֶץ)

במונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ז ס"ח ס"ט ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ז ס"ז, א"ב א"ד. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג, קסוטו, ברויאר.

במקף – בכתבי היד: ס"ו ס"י, א"א א"ג א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

ה' ז': זֵלְזוֹ / (זֵלְזוֹ)

הי"ד ללא מונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"ח ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ז ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ט. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן נכון ע"פ כללי הטעמים.⁷³

הי"ד במונח – בכתבי היד: א"ו א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג. ~ וכן הוא בעין הקורא.

⁷¹ יתכן שההטעמה כאן במקף היא טעות שנגרמה בהשפעת המקף בפסוק לעיל (ג' י"ח), שמוטעם שם: וְעָתָה גִּלְכָּה־זָא דָּרַךְ שְׁלֵשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר, ששם תיבת "גִּלְכָּה" מוקפת לתיבת "זָא".

⁷² ומסר עליו שם: נ"א עם. דהיינו שיש ספרים בנוסח אחר שאינו במונח אלא הוא מוקף.

⁷³ בכתבי היד ס"ב ס"ו א"א א"ד א"ח מוטעם גִּלְכָּה־זָא במונח ומקף יחד, וכנראה הוטעם כן כדי לרמוז על מחלוקת הספרים. ובכ"י ס"ו אכן נמסר: פליגי גִּלְכָּה. דהיינו שמוסר שיש מחלוקת הספרים אם מוטעם במונח או במקף.